

7. Maslov, V. Y. (1990). Theoria y metodyka orhanyzatsyy nepreruyvnoho povyshenyua kvalyfykatsyy rukovodyteley shkol. Kyiv: MNO USSR, 259.

8. Oliynyk, V. V. (2000). Bezperervna osvita. Svitlo, 3 (17), 11–15.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Дем'яненко Н. М.
Дата надходження рукопису 23.10.2015*

Гук Ольга Федорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 64/13, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: norkaukr@Gmail.com

УДК 37.01

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.54904

ОБГРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

© **О. А. Ковальова**

У статті проводиться аналіз наукових підходів до розуміння та визначення структури соціальної, комунікативної та комплексної соціально-комунікативної компетентності. Автор робить спробу дати власні визначення цим поняттям та створити структурну модель соціально-комунікативної компетентності. На основі власної структурної моделі та поширеного розуміння структури компетенції автор описує кожний компонент соціально-комунікативної компетентності в заключній таблиці

Ключові слова: соціальна компетентність, комунікативна компетентність, соціально-комунікативна компетентність, компетенції, структурні елементи компетенції

The article analyzes the scientific approaches to understanding and defining the structure of social, communicative and complex social and communicative competence. The author makes an attempt to give their own definition of this concept and create a structural model of social and communicative competence. Author describes each component of social and communicative competence in the final table on the basis of common understanding of the structure of the competence and of its own structural model

Keywords: social competence, communicative competence, social-communicative competence, structural components of competence

1. Вступ

Прийняття нової освітньої парадигми – компетентнісного підходу – поставило перед науковцями завдання створити конкретні методи оцінки та моделі формування компетентностей. Предметні компетенції у закладах освіти оцінюються вчителем за певними критеріями на основі результатів учбової діяльності учня. Оцінка ж ключових компетенцій не може бути виміряна на уроці, тому що вони формуються впродовж всього навчального та виховного процесу. Складність виникає при діагностиці рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності учнів, тому що соціально-комунікативна активність людини проявляється завжди, але її результати не мають чітко визначених критеріїв та показників. Нашою загальною метою є створення чіткої та простої методики оцінки соціально-комунікативної компетентності та розробка чіткої та ефективної програми її формування для кожного вікового періоду розвитку школяра. Аналіз наукової літератури показав, що нема ні однієї структурної моделі соціально-комунікативної компетентності, на яку б ми могли спиратися. Тому в статті здійснюється спроба створити власну модель, обгрунтувати її структурні компоненти та описати їх зміст.

2. Літературний огляд

Є безліч підходів щодо розуміння і класифікації соціальної та комунікативної компетентностей.

Вивченням феномену соціальної компетентності займалися О. Прямікова, О. Бодальов, С. Макаров, С. Нікітіна, В. Цветков, І. Зимня, В. Куніцина, Г. Білицька, В. Масленнікова, Л. Шабатура, Л. Свірська, І. Зарубінська, В. Ромек, М. Докторович, Є. Коблянська та ін.

Питання структури комунікативної компетентності досліджували вчені М. Кенел та М. Свейн, С. Савиньон, Л. Бахман, А. Палмер, М. Халідей, Р. Кліффорд, Ян Ван Ек, М. Вятюгнєв, Д. Ізаренков, Н. Гез, В. Топалова та ін.

Теоретичний аналіз вітчизняних наукових публікацій, присвячених соціальній компетентності, показав велику різноманітність наукових теорій.

Поняття «соціальна компетентність» (володіння соціальною компетенцією) розглядається як:

– розуміння відносин «Я – суспільство», вміння обирати соціальні орієнтири і відповідним чином організувати свою поведінку [1];

– результат особливого стилю впевненої поведінки, при якому навички впевненості автоматизовані і дають можливість гнучко змінювати стратегію і

плани поведінки з урахуванням вузького (особливості соціальної ситуації) і широкого (соціальні норми й умови) контексту [2];

– здатність людини вибудовувати стратегії взаємодії з іншими людьми в оточуючій його соціальній реальності, яка змінюється [3] тощо.

В. Куніцина в структуру соціальної компетентності включає вербальну, комунікативну, соціо-професійну, соціально-психологічну компетентність та компетентність самоідентифікації (его-компетентність) [4]. Г. Білицька, визначаючи структуру соціальної компетентності, виділяє у ній такі компоненти:

1) мотиваційний, що включає ставлення до іншої людини як найвищої цінності; прояву доброти, уваги, допомоги;

2) когнітивний, який пов'язаний з пізнанням іншої людини (дорослого, однолітка), здатністю зрозуміти її особливості, інтереси, потреби;

3) поведінковий, пов'язаний з вибором адекватних ситуації, способів спілкування, етично цінних зразків поведінки [5]. Деякі вчені поняття «соціальна компетентність» вважають синонімом поняття «соціальна зрілість» [6]. А. Поздняков під поняттям «соціальна зрілість» розуміє сукупність компетенцій: громадянська, побутова, комунікативна, компетенція саморегуляції і самостійної пізнавальної діяльності [7].

Комунікативна компетентність серед ключових компетентностей займає важливе місце і є більш дослідженою через те, що пов'язана з вивченням мов, як рідної, так і іноземної. Відповідно до моделі, запропонованої в документі Ради Європи (1997), комунікативна компетентність складається з трьох компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного. Лінгвістичний компонент включає фонологічні, лексичні, граматичні знання і вміння. Соціолінгвістичний компонент, який визначається соціокультурними умовами використання мови, являє собою сполучну ланку між комунікативною та іншими компетенціями. Прагматичний компонент, крім загальних компетенцій, включає екстралінгвістичні елементи, що забезпечують спілкування (міміка, жестикуляція тощо). Чотири компоненти описує С. Савіньон: граматичний, соціолінгвістичний, компенсаторний і компетентність мовної стратегії [8]. М. Кенел та М. Свейн запропонували структуру комунікативної компетентності, що складається з чотирьох видів компетенцій: дискурсивної, соціолінгвістичної, стратегічної та лінгвістичної [9]. У відповідності зі структурою комунікативної компетентності, розробленої Д. Ізаренковим, вона представлена такими базисними складовими як: мовна; лінгвістична; прагматична і предметна [10]. Р. Белл визначає комунікативну компетентність як «знання, вміння та навички, необхідні для розуміння чужих і породження власних програм мовної поведінки, адекватним цілям, сферам, ситуаціям спілкування, здатність, сформована у взаємодії людини з соціальним середовищем, в процесі придбання ним соціально – комунікативного досвіду» [11]. М. Вятютнев трактував її «як вибір і реалізація програм мовної поведінки в залежності від здатності людини орієнтуватися в тій чи іншій обстановці спілкування; вміння класифікувати ситуації залежно від

теми, задач, комунікативних установок, що виникають в учнів до бесіди, а також під час бесіди в процесі взаємної адаптації» [12]. Наш підхід до описання структури соціальної та комунікативної компетентностей, що утворюють комплексну соціально-комунікативну компетентність, базується на нашому розумінні вищевказаних понять та виходить з необхідності практичного застосування знань про зміст цих компетентностей.

3. Матеріали та методи дослідження

Соціальна компетентність, як ми її розуміємо, це здатність людини бути конгруентною частиною соціуму, здійснювати власні потреби і цілі шляхом створення партнерських стосунків з іншими особами згідно з їхніми очікуваннями, потребами і цілями в рамках суспільно прийнятної поведінки.

Комунікативна компетентність – здатність людини ефективно здійснювати під час спілкування обмін інформацією, почуттями та емоціями, представляти і цивілізовано відстоювати власну точку зору на засадах визнання різноманітності позицій і шанобливого ставлення до цінностей інших людей. Взагалі ключові компетентності мають таку природу, що вони можуть складатися з однакових компетентностей нижнього рівня, або субкомпетентностей. Так, наприклад, соціальна та комунікативна компетентності дуже пов'язані між собою. Вони можуть містити однакові складники. Також, комунікативна компетентність може бути підпорядкована соціальній компетентності, бо створення взаємовідносин між людьми не може відбуватися без комунікації, без взаємодії між ними. З іншого боку, комунікативну компетентність можна розглядати й окремо, тому що комунікація може відбуватися і без мети створення взаємовідносин, без дотримання соціальних правил та урахування очікувань партнера по спілкуванню. Тому ми вирішили розглядати комунікативну та соціальну компетентності як дві споріднені компетентності, які разом утворюють соціально-комунікативну компетентність і розподіляють однакові характеристики між собою таким чином: комунікативна компетентність буде в даному контексті описувати тільки комунікативний процес, а всі міжособові відносини ми відносимо в соціальну компетентність. Визначення субкомпетентності має на меті не довести істинність того чи іншого розподілу, а, насамперед, наблизитись до практичної частини наших досліджень – вимірювання та формування компетенцій. Характеристики, які описуються в моделі соціально-комунікативної компетентності, є сталими тільки в рамках цієї моделі.

Хочемо зауважити, що в складі соціально-комунікативної компетентності ми не бачимо лідерської компетентності, тому що соціально та комунікативно компетентними можуть бути люди, які не є лідерами. Лідерство – не обов'язкова вимога. Скоріш за все, лідерська компетентність буде містити в собі субкомпетентності соціальної та комунікативної компетентності, але це ми з'ясуємо в наступних дослідженнях.

Отже, **Соціально-комунікативна компетентність** – це здатність людини здійснювати власні потреби і цілі шляхом створення партнерських стосунків з іншими особами згідно з їхніми очікуван-

нями, потребами і цілями в рамках суспільно прийнятної поведінки та завдяки ефективній комунікації.

Соціально-комунікативну компетентність можна представити у вигляді моделі (табл. 1).

Таблиця 1

Структурна модель соціально-комунікативної компетентності

Соціально-комунікативна				
Соціальна			Комунікативна	
Суспільна	Інтерактивна	Автономна	Вхідна комунікація (або Рецепція)	Вихідна комунікація (або Продуктування)
Дотримання суспільних норм	Створення стосунків	Рефлексія	Сприймання інформації	Передача інформації
Розуміння та виконання суспільних ролей	Опрацювання конфлікту	Самоконтроль	Сприймання стану та відношення	Передача почуттів та стану
Суспільна активність	Співпраця	Самооцінка	Сприймання потреб, цінностей та поглядів	Вплив, переконання

Соціальна компетентність ділиться на *Суспільну*, *Інтерактивну* та *Автономну компетентності*. **Суспільна компетентність** – це здатність людини розуміти та виконувати вимоги суспільства, у якому вона існує. Мова йдеться про очікування соціуму та очікування конкретної іншої людини, як носія всіх цінностей та правил суспільства, з якою людина створює взаємовідносини. **Автономна компетентність** (синоніми слова автономний – самоврядний, незалежний, самостійний) – це здатність створювати відносини з самим собою (розуміти себе, управляти собою тощо). **Інтерактивна компетентність** (або компетентність соціальної взаємодії, від англ. *interaction* – «взаємодія») – це здатність до ефективної взаємодії з іншими людьми.

Таким чином, у нашому розподілі ми розрізняємо «Я» (або мою автономію), суспільство (або інше/інші «Я») та взаємодію (інтерацію) між ними.

Важливим компонентом соціально компетентної людини ми вважаємо **Автономну компетентність**. Скоріш за все, цей компонент буде присутнім у структурі багатьох компетентностей, тому що самосвідомість, розуміння власного «Я» та володіння собою є ключовою здібністю людини та інструментом сприйняття іншого світу. На думку В. Касьяна «Виникнення свідомості "Я" як зовсім особливого утворення, схожого на "Я" інших людей і разом із тим у чомусь унікального, неповторного – це найвищий рівень розвитку самосвідомості. Завдяки йому людина може здійснювати вільні дії і нести за них відповідальність, що в свою чергу вимагає самоконтролю та оцінювання своїх дій. У поняття самосвідомості входить також самооцінка, самоконтроль. Самосвідомість передбачає співставлення себе з певним ідеалом "Я", що формується і вибирається самою людиною. Людина порівнює себе з цим ідеалом, самооцінює і, як наслідок, виникає відчуття задоволення чи незадоволення собою. Самооцінка і самоконтроль можливі лише за наявності такого "дзеркала", як колектив інших лю-

дей. У цьому "дзеркалі" людина бачить саму себе, і з його допомогою вона починає ставитися до себе, як до людини, тобто виробляє форми самосвідомості. Об'єктом вивчення людини може бути сама свідомість. У цьому випадку ми говоримо про рефлексію. Рефлексія – це така форма самосвідомості, коли ті чи інші явища свідомості стають предметом спеціальної аналітичної діяльності суб'єкта. Рефлексія не обмежується лише усвідомленням, аналізом того, що є в людині, а й одночасно переробляє саму людину, спричиняє перехід за межі того рівня розвитку особистості, якого було досягнуто.» [13]. Отже, в структуру **Автономної компетентності** ми включаємо такі компетентності: *Рефлексія*, *Самоконтроль* та *Самооцінка*.

Визначаючи структуру **Суспільної компетентності**, аналізуючи процеси соціалізації людини та характеристики очікувань суспільства до її поведінки, можемо виділити такі окремі суспільні вимоги як: суспільні (або соціальні) норми та правила, суспільні (або соціальні) ролі і статуси, діяльність на користь суспільства. За словами В. Москаленко «Л. Колберг вважає, що соціальний розвиток індивіда є процесом осягнення ним сукупності соціальних норм і правил та підпорядкування своєї поведінки соціальним вимогам. На думку Дж. Міда, у соціальному розвитку людина проходить дві фази: на першій з них (*game*) вона засвоює ролі значущих Інших, а на другій (*play*) – вчиться «володіти» ролями, підпорядковувати їх» [14]. Важливою характеристикою соціально компетентної особистості ми вважаємо її активність щодо суспільно значимої діяльності. Без цього компоненту особистість може бути комунікабельною, приємною в спілкуванні, зручною у відносинах, але не потрібною суспільству. Отже, **Суспільна компетентність** містить наступні компетентності: *Дотримання суспільних норм*, *Розуміння та виконання суспільних ролей*, *Суспільна активність*.

Щодо **Інтерактивної компетентності**, то поняття «інтерація» (від англ. *interaction*) означає

взаємодію. Взаємодія – це універсальна властивість всього існуючого світу речей і явищ у їх взаємній зміні, впливі одного на іншого. У суспільстві взаємодія – це система зв'язків і взаємодій між індивідами, соціальними групами, сукупність усіх соціальних відносин. Як уже відмічалось, людина для задоволення своїх потреб повинна вступати у взаємодію з іншими людьми, входити в соціальні групи, впливати на інших, брати участь у сумісній діяльності» [15]. Вплив людей один на одного відбувається через конфлікти, коли відбувається зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій (потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, планів тощо) у свідомості окремо взятого індивіда, у міжособистісних взаємодіях та міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей. «Більшість вітчизняних авторів розглядають взаємодію (інтерацію) в соціально-психологічному плані як аспект спілкування, що виявляється в організації людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності, досягнення спільної мети» [16]. Згідно з цими визначеннями, **Інтерактивну компетентність** ми розділяємо на наступні компетенції: *Створення стосунків, Опрацювання конфлікту та Співпраця*.

Комунікативна компетентність містить в собі *Компетентність вхідної комунікації (сприйняття, реценції)* та *Компетентність вихідної комунікації (передачі, продукування)*. Це ділення, на перший погляд, розриває цілісний процес спілкування, але при такому діленні чіткими є структурні компоненти компетенцій, такі як навички, знання, особисті якості тощо. Ідея поділу виникла з аналізу визначень комунікації та моделі комунікативного процесу. Згідно С. Борісньова, під комунікацією слід розуміти соціально обумовлений процес передачі і сприйняття інформації в умовах міжособистісного і масового спілкування по різних каналах за допомогою різних комунікативних засобів [17]. За моделлю комунікативного процесу Р. і К. Вердерберів [18], у будь-якій комунікаційній ситуації завжди є як мінімум два суб'єкта – відправник і одержувач. Перший відправляє якість повідомлення, другий, відповідно, його отримує (адресатів може бути декілька, якщо взяти як приклад презентацію, коли один оратор звертається до цілої аудиторії). Під повідомленням розуміється вся сукупність інформації, яка передається від відправника до одержувача. Це не тільки слова або звуки, але й візуальний ряд, емоційний фон, інтонації, жестикуляція, пантоміміка тощо. Будь-яке повідомлення передається за допомогою того чи іншого каналу комунікації. Канал комунікації – це своєрідний засіб передачі інформації. Слова (а якщо бути зовсім точним, то сенс слів і пропозицій) передаються за допомогою вербального каналу; звуки, інтонація, тон і тембр – за допомогою вокального; зовнішній вигляд, жестикуляція, пантоміміка і мікроміміка – за допомогою невербального тощо. Таким чином, за допомогою каналів комунікації відправник передає повідомлення одер-

жувачу. У результаті на одержувача спрямовано якійсь вплив – ефект. Це може бути обдумування інформації, згода, незгода, агресія, нерозуміння. Так чи інакше, все це виражається у зворотному зв'язку – у відповідній реакції або повідомленні. При цьому ролі у суб'єктів змінюються. Одержувач, даючи зворотній зв'язок, стає відправником, а відправник – одержувачем. Взагалі, поділ на відправника і одержувача є досить умовним, оскільки будь-яка із сторін поперемінно є і тим і іншим.

Таким чином, визначаємо **Компетентність вхідної комунікації (сприйняття, реценції)** як здатність ефективно сприймати повідомлення, а **Компетентність вихідної комунікації (передачі, продукування)** як здатність ефективно передавати повідомлення.

Оскільки спілкування не можна розглядати лише як відправлення інформації якоюсь передавальною системою або як прийом її іншою системою, тому що на відміну від простого «руху інформації» між двома пристроями тут ми маємо справу із стосунками двох індивідів, кожний з яких є активним суб'єктом. Головна "надбавка" в специфічно людському обміні інформацією полягає в тому, що тут особливу роль відіграє для кожного учасника спілкування значимість інформації [19], тому що люди не просто "обмінюються" значеннями але, як зазначає О. Леонтьєв, прагнуть при цьому виробити загальний зміст [20]. Це можливо лише за умови, що інформація не просто прийнята, а й зрозуміла, осмислена. Суть комунікативного процесу – не просто взаємне інформування, але й спільне розуміння предмета. Характер обміну інформацією між людьми визначається тим, що за допомогою системи знаків партнери можуть вплинути один на одного. Комунікативний вплив, який тут виникає, є не чим іншим, як психологічним впливом одного комуніканта на іншого з метою зміни його поведінки. Ефективність комунікації вимірюється саме тим, наскільки вдався цей вплив. Це означає, що при обміні інформацією відбувається зміна типу відносин, що склалися між учасниками комунікації. Нічого схожого не відбувається в "чисто" інформаційних процесах.

Таким чином, і вихідну, і вхідну комунікацію ми ділимо на обмін вербальною інформацією (далі «інформація»), обмін невербальною інформацією (далі інформація про «емоції, стан, почуття») та вплив двох комунікативних систем однієї на другу. Отже, **Компетентність вхідної комунікації** буде поділятися на такі компетенції: *Сприймання інформації, Сприймання стану та відношення, Сприймання потреб, цінностей та поглядів*. А **Компетентність вихідної комунікації** буде містити такі компетенції: *Передача інформації, Передача почуттів та стану, Вплив та переконання*.

4. Результати дослідження

Наші міркування ми узагальнили у табл. 2.

Таблиця 2

Структура соціально-комунікативної компетентності з визначенням змісту кожного структурного компонента

Компетентність	Суспільна		
<i>Компетенції/ Структурні компоненти</i>	<i>Дотримання суспільних норм</i>	<i>Розуміння та виконання суспільних ролей</i>	<i>Суспільна активність</i>
Уміння	Вміння приймати та дотримуватись суспільних норм, правил у своїй поведінці, не порушувати мораль	Вміння розуміти рольові розподіли в суспільстві (гендерні, статусні, сімейні тощо), виконувати свої ролі	Вміння працювати на користь суспільства, допомагати іншим та піклуватися про них
Знання	Суспільні норми та правила, культурні та етнічні особливості, правила моралі та етикету	Знання суспільного устрою та традицій, знання змісту суспільних ролей	Побутові, професійні знання
Мотиваційні та цільові установки	Бажання та ціль бути частиною суспільства, діяти за його законами	Бажання та ціль добре виконувати свої обов'язки та ролі, мати повагу у суспільстві	Бажання та ціль приносити користь людям, мати самоповагу та повагу суспільства
Особисті якості	Моральність, вихованість	Рольова гнучкість, інтелект	Альтруїзм, соціальна зрілість
Ціннісні установки	Повага до закону, традицій	Відповідальність	Людяність, гуманізм
Досвід	Досвід спілкування з вихованими, добропорядними людьми, участі у культурних заходах, читання відповідної літератури (Біблія, правила етикету, тощо)	Досвід виконання різних ролей, участі в театральних постановках, рольових та ділових іграх, інтелектуальна діяльність	Досвід допомоги іншим, приймання участі в соціальних проєктах, догляд за тваринами
Компетентність	Автономна		
<i>Компетенції/ Структурні компоненти</i>	<i>Рефлексія</i>	<i>Самоконтроль</i>	<i>Самооцінка</i>
Вміння	Вміння спостерігати за собою, аналізувати свої (та інших) потреби, почуття, думки, мотиви, вчинки	Вміння контролювати свої почуття та поведінку, концентруватись	Вміння давати оцінку собі і своїм діям та корегувати свою поведінку
Знання	Знання своїх особливостей, особливостей сприйняття себе іншими	Знання особливостей свого темпераменту, характеру, способу мислення, метапрограм	Знання свого рівня домагань
Мотиваційні та цільові установки	Ціль зрозуміти себе та інших	Ціль контролювати ситуацію, досягати успіху через контролювання себе	Ціль самовдосконалення, досягнення успіху
Особисті якості	Здатність до самоаналізу	Врівноваженість, стриманість	Адекватність самооцінки
Ціннісні установки	Усвідомленість	Гармонія, дисципліна	Зв'язок з реальністю
Досвід	Досвід цілеспрямованого звернення свідомості на себе в процесі взаємодії з іншим, групою	Медитація, спорт, праця, ремесло, творчість, дотримання режиму	Досвід особистих досягнень, успіху
Компетентність	Інтерактивна		
<i>Компетенції/ Структурні компоненти</i>	<i>Створення стосунків</i>	<i>Опрацювання конфлікту</i>	<i>Співпраця</i>
Вміння	Вміння налагоджувати контакт з іншими, викликати довіру, встановлювати та підтримувати довготривалі стосунки	Вміння справлятися з напругою внутрішніх та зовнішніх конфліктів, направляти свою активність на порозуміння, цивілізовано (без агресії) поводитись у конфліктній ситуації	Вміння організовувати свою діяльність спільно з діяльністю колектива, направляти свою активність на співпрацю з іншими, домовлятися
Знання	Знання психології людини	Знання про конфлікти та техніки управління ними, знання переговорних технік	Знання переговорних технік

Продовження табл. 2

Мотиваційні та цільові установки	Бажання та ціль мати добрі стосунки з іншими	Бажання та ціль управляти змінами в цивілізованій спосіб (без агресії)	Бажання та ціль до спільної діяльності, співтворчості
Особисті якості	Доброзичливість, комунікабельність	Психічна витривалість	Колективізм
Ціннісні установки	Довіра	Порозуміння	Колективізм
Досвід	Досвід зрілих відносин за зразком батьків, вчителів та інших	Досвід вирішення конфліктів	Участь у групових іграх, досвід колективної діяльності
Компетентність	Вхідна комунікація (рецепція)		
<i>Компетенції/ Структурні компоненти</i>	<i>Сприймання інформації</i>	<i>Сприймання стану та відношення</i>	<i>Сприймання потреб, цінностей та поглядів</i>
Вміння	Вміння слухати та задавати питання, сприймати та розуміти повідомлення інших, читати	Вміння розуміти почуття інших, проявляти співчуття та надавати емоціональну підтримку	Вміння безумовно приймати іншого, розуміти цінності та потреби інших, сприймати та поважати чужу точку зору
Знання	Знання мови, знання прийомів активного слухання	Знання мови міміки, жестів та інших засобів невербальної комунікації	Знання різноманітності світу
Мотиваційні та цільові установки	Бажання та ціль почути та зрозуміти іншого	Бажання та ціль зрозуміти відношення відправника інформації до інформації, до себе, до отримувача, до ситуації	Бажання та ціль зрозуміти іншу реальність, навчитися у інших, змінитися, порозумітися
Особисті якості	Уважність, спостережливість	Емпатичність, чутливість, емоційний інтелект	Толерантність, повага до природи та бога, довіра до світу
Ціннісні установки	Повага до людини	Повага до почуттів іншого	Повага до індивідуальності
Досвід	Досвід спостереження за іншими, читання книг, перегляд фільмів тощо	Досвід спілкування з людьми, природою, тваринами	Досвід спілкування з різними людьми, читання, фільми, тощо
Компетентність	Вихідна комунікація (продукування)		
<i>Компетенції/ Структурні компоненти</i>	<i>Передача інформації</i>	<i>Передача почуттів та стану</i>	<i>Вплив та переконання</i>
Вміння	Вміння викладати свої думки, презентувати себе вербально та невербально	Вміння проявляти свої почуття у прийнятній для інших формі та в адекватній ситуації, стримувати агресивні, образливі прояви та негативне відношення	Вміння говорити про свої потреби, відстоювати свою точку зору, домагатися свого, переконувати на своєму та впливати на дії інших
Знання	Знання мови, словниковий запас	Знання особливостей свого темпераменту	Знання технік ведення переговорів, ораторського мистецтва
Мотиваційні та цільові установки	Бажання та ціль донести свої думки до іншого	Бажання та ціль донести своє відношення, найти порозуміння	Бажання та ціль задовольнити свої потреби, довести свою правоту, досягнути своїх цілей
Особисті якості	Красномовство, виразність	Щирість	Ораторські здібності, харизма
Ціннісні установки	Повага до себе	Повага до своїх почуттів	Повага до своїх потреб та цінностей
Досвід	Досвід письмової мови, виступи перед аудиторією, читання книг	Досвід спілкування в відкритому, безпечному середовищі	Досвід презентацій, переговорів, дискусій, перемог у змаганнях

5. Висновки

Соціальна та комунікативна компетентності дуже важливі і є ключовими в розвитку кожної особистості. Сьогодні у вчених немає єдності щодо розуміння та трактовки цих феноменів. Ми дали свої визначення соціальної, комунікативної, комплексної соціально-комунікативної компетентності та на основі цих визначень створили структурну модель соціально-кому-

нікативної компетентності. Створена модель є основою подальших розробок методики оцінки та програми формування соціально-комунікативних компетенцій.

Література

1. Коблянская, Е. В. Психологические аспекты социальной компетентности [Текст]: дис...канд. психол. наук: 19.00.05 / Е. В. Коблянская. – СПб., 1995. – 210 с.

2. Ромек, В. Г. Уверенность в себе: этический аспект [Текст] / В. Г. Ромек // Журнал практического психолога. – 1999. – № 9. – С. 10.

3. Прямикова, Е. В. Социальная компетентность школьников: смыслы и практики [Текст] / Е. В. Прямикова // Социологические исследования. – 2009. – № 7. – С. 126–132.

4. Куницына, В. Н. Социальный интеллект и социальная компетентность [Текст] / В. Н. Куницына. – Б. Г. Ананьев и ленинградская школа в развитии современной психологии. – СПб., 1995.

5. Белицкая, Г. Э. Социальная компетенция личности [Текст] / Г. Э. Белицкая. – Сознание личности в кризисном обществе. – М., 1995. – С. 42–57.

6. Деметьева, И. Степень социальной ответственности подростков в полной и неполной семье [Текст] / И. Деметьева, Н. Зубарева // Воспитание школьников. – 2003. – № 10. С. 13–17.

7. Поздняков, А. В. Педагогические условия формирования социальной зрелости старшеклассников [Текст]: дис.... канд. пед. наук / А. В. Поздняков. – Курск, 2002. – 248 с.

8. Savignon, S. J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice [Text] / S. J. Savignon. – 2nd ed. – New York: McGraw-Hill, 1997. – 272 p.

9. Canale, M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing [Text] / M. Canale, M. Swaine // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. I, Issue 1. – P. 1–47. doi: 10.1093/applin/i.1.1

10. Изаренков, Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов [Текст] / Д. И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 54–60.

11. Белл, Р. Т. Социоллингвистика: Цели, методы, проблемы [Текст] / Р. Т. Белл; под ред. А. Д. Швейцера. – М.: Международные отношения, 1980. – 50 с.

12. Вятютнев, М. Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах [Текст] / М. Н. Вятютнев // Русский язык за рубежом. – 1977. – № 6. – С. 38–45.

13. Касьян, В. І. Філософія: відповіді на питання екзаменаційних білетів [Текст]: навч. посіб. / В. І. Касьян. – 5-е вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2008. – 348 с.

14. Москаленко, В. В. Соціальна психологія [Текст]: підручник / В. В. Москаленко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.

15. Москаленко, В. В. Психологія соціального впливу [Текст]: Навч. пос. / В. В. Москаленко. – К.: Центр учебнової літератури, 2007. – 448 с.

16. Корнев, М. Н. Соціальна психологія [Текст]: підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.

17. Бориснёв, С. В. Социология коммуникации [Текст]: учеб. пос. / С. В. Бориснёв. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – С. 14.

18. Вердербер, Р. Психология общения [Текст] / Р. Вердербер, К. Вердербер. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. – 320 с.

19. Андреева, Г. М. Принцип деятельности и исследование общения [Текст] / Г. М. Андреева. – Общение и деятельность. – Прага, 1981.

20. Леонтьев, А. Н. Проблемы развития психики [Текст] / А. Н. Леонтьев. – М.: Из-во МГУ, 1972. – 575 с.

References

1. Kobljanskaja, E. V. (1995). Psihologicheskie aspekty social'noj kompetentnosti. Sankt-Peterburg, 210.

2. Romek, V. G. (1999). Uverennost' v sebe: jeticheskij aspekt. Zhurnal prakticheskogo psihologa, 9, 10.

3. Prjamikova, E. V. (2009). Social'naja kompetentnost' shkol'nikov: smysly i praktiki. Sociologicheskie issledovanija, 7, 126–132.

4. Kunicyna, V. N. (1995). Social'nyj intellekt i social'naja kompetentnost'. B. G. Anan'ev i leningradskaja shkola v razvitii sovremennoj psihologii. Sankt-Peterburg.

5. Belickaja, G. Je. (1995). Social'naja kompetencija lichnosti. Soznanie lichnosti v krizisnom obshhestve. Moscow, 42–57.

6. Dement'eva, I., Zubareva, N. (2003). Stepen' social'noj otvetstvennosti podrostkov v polnoj i nepolnoj sem'e. Vospitanie shkol'nikov, 10, 13–17.

7. Pozdnjakov, A. V. (2002). Pedagogicheskie uslovija formirovanija social'noj zrelosti starsheklassnikov. Kursk, 248.

8. Savignon, S. J. (1997). Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. New York: McGraw-Hill, 272.

9. Canale, M., Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics, I (1), 1–47. doi: 10.1093/applin/i.1.1

10. Izarenkov, D. I. (1990). Bазисnye sostavljajushhie kommunikativnoj kompetencii i ih formirovanie na prodvnutom jetape obuchenija studentov-nefilologo. Russkij jazyk za rubezhom, 4, 54–60.

11. Bell, R. T.; Shvejcera, A. D. (Ed.) (1980). Sociolingvistika: Celi, metody, problemy. Moscow: Mezhdunarodnye otnoshenija, 50.

12. Vjatjutnev, M. N. (1977). Kommunikativnaja napravlenost' obuchenija russkomu jazyku v zarubezhnyh shkolah. Russkij jazyk za rubezhom, 6, 38–45.

13. Kas'jan, V. I. (2008). Filosofija: vidpovidy na pytannja ekzamenacijnyh biletiv. Kyiv: Znannja, 348.

14. Moskalenko, V. V. (2005). Social'na psihologija. Kyiv: Centr navchal'noi' literatury, 624.

15. Moskalenko, V. V. (2007). Psihologija social'nogo vplyvu. Kyiv: Centr uchbovoi' literatury, 448.

16. Kornjev, M. N., Kovalenko, A. B. (1995). Social'na psihologija. Kyiv, 304.

17. Borisnjov, S. V. (2003). Sociologija komunikacii: Ucheb. posobie dlja vuzov. Moscow: JuNITI-DANA, 14.

18. Verderber, R., Verderber, K. (2003). Psihologija obshhenija. Sankt-Peterburg.: Prjam- Evroznaк, 320.

19. Andreeva, G. M. (1981). Princip dejatel'nosti i issledovanie obshhenija. Obshhenie i dejatel'nost'. Praga.

20. Leont'ev, A. N. (1972). Problemy razvitija psihiki. Moscow: Iz-vo MGU, 575.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Камішин В. В.
Дата надходження рукопису 20.10.2015*

Ковальова Оксана Анатоліївна, науковий співробітник сектору соціалізації, Відділ проектування розвитку обдарованості, Інститут обдарованої дитини НАПН України, вул. Артема, 52-д, м. Київ, Україна, 04053

E-mail: Kerivnyuk1@i.ua